

Opis źródła:

Nocą z 20 na 21 sierpnia 1968 r. wojska ZSRR oraz komunistycznych Polski, NRD, Węgier i Bułgarii przekroczyły granicę Czechosłowacji. W styczniu tego roku, po objęciu kierownictwa rządzącej partii komunistycznej przez Aleksandra Dubčeka, rozpoczął się w Czechosłowacji proces reform, który skutecznie spędzał sen z powiek sowieckim dygnitarzom. Polityczna liberalizacja ochrzczona „Praską Wiosną” stała się sprawą najwyższej wagi dla przywódców Układu Warszawskiego. Leonid Breżniew przekonywał, że w Czechosłowacji dochodzi do kontrewolucji, wspieranej przez „wrogów” z Zachodu, zagrażającej podstawom socjalizmu i całemu ruchowi komunistycznemu. W atmosferze szczucia społeczeństwa Czechosłowacji, rozpoczęto przygotowania do operacji „Dunaj”, czyli interwencji zbrojnej wojsk „bratnich” narodów sprzymierzonych w Układzie Warszawskim, do której – jak wspomniano – doszło ostatecznie z 20 na 21 sierpnia 1968 r. Chociaż interwencję przeprowadzono pod hasłami ochrony stabilności i pokoju w Europie Wschodniej, spotkała się ona z potępieniem państw zachodnich. Wśród Polaków przeważała duża niechęć do interwencji zbrojnej, którą uznawano często za otwartą, bezprawną i bandycką agresję. W proteście przeciwko inwazji wojsk Układu Warszawskiego na Czechosłowację 8 września 1968 r. w czasie państwowych dożynek na Stadionie Dziesięciolecia w Warszawie, oblawszy się wcześniej rozpuszczalnikiem, podpalił się żołnierz Armii Krajowej Ryszard Siwiec, który w wyniku ciężkich obrażeń zmarł po czterech dniach. Przedstawione niżej źródło to pismo powstałe 23 sierpnia 1968 r., skierowane do ówczesnego marszałka sejmu Czesława Wycecha. Jego autorami są pracownicy Ministerstwa Sprawa Zagranicznych PRL, którzy protestowali przeciwko siłowej interwencji jednostek Wojska Polskiego w Czechosłowacji¹.

Miejsce wydania:

Źródła i materiały do dziejów społeczno-politycznych i gospodarczych państw komunistycznych z Europy Wschodniej zależnych od Związku Radzieckiego (1947–1964/68), t. 2 (Ludowa Republika Bułgarii, Czechosłowacka Republika Socjalistyczna, Niemiecka Republika Demokratyczna, Socjalistyczna Republika Rumunii, Węgierska Republika Ludowa). Wybór tekstów źródłowych, wstęp i wybór źródeł, J. Gmitruk, R. Turkowski, Warszawa–Kielce 2024, s. 163–164.

¹ A. Paczkowski, *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 249–250; R. Kaczmarek, *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2010, s. 662–665.

Miejsce przechowywania źródła:

Zakład Narodowy Ossolineum we Wrocławiu, Kolekcja Cz. Wycecha, sygn. 156/78, „Pismo do Marszałka Sejmu PRL w 1968 r.”.

Tekst źródła:

Źródła i materiały do dziejów społeczno-politycznych i gospodarczych państw komunistycznych z Europy Wschodniej zależnych od Związku Radzieckiego (1947–1964/68), t. 2 (Ludowa Republika Bułgarii, Czechosłowacka Republika Socjalistyczna, Niemiecka Republika Demokratyczna, Socjalistyczna Republika Rumunii, Węgierska Republika Ludowa). Wybór tekstów źródłowych, wstęp i wybór źródeł, J. Gmitruk, R. Turkowski, Warszawa–Kielce 2024, s. 163–164.

Pismo protestacyjne pracowników partyjnych i bezpartyjnych Ministerstwa Sprawa Zagranicznych PRL do Marszałka Sejmu PRL Czesława Wycecha potępiające napaść państw Układu Warszawskiego na Czechosłowację 23 VIII 1968 r., Warszawa

W dniu 22 sierpnia br. na zebraniu zorganizowanym przez sekretarza podstawowej organizacji partyjnej przy Ministerstwie Sprawa Zagranicznych zostaliśmy zapoznani z treścią pisma wystosowanego przez Komitet Centralny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej do organizacji partyjnych w sprawie wypadków w Czechosłowackiej Republice Ludowej. Na zebraniu tym nie mogliśmy niestety wypowiedzieć tego co myślimy i wyrazić naszego stanowiska. W związku z tym grupa pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych członków Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej i bezpartyjnych zdecydowała wyrazić swoje stanowisko w tym piśmie. Jesteśmy do głębi oburzeni stanowiskiem kierownictwa Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej, a w szczególności I Sekretarza Władysława Gomułki i kierownictwa Rządu PRL w związku z wydaniem decyzji przekroczenia przez oddziały wojska polskiego granic bratniego kraju Czechosłowackiej Republiki Ludowej i traktujemy to jako bezprawie i ingerencję w wewnętrzne sprawy tego kraju. Potępiamy stanowisko Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i pozostałych państw układu Warszawskiego, Niemieckiej Republiki Ludowej, Bułgarii i Węgier za dokonaną na naszych czechosłowackich sąsiadach agresję i domagamy się natychmiastowego wycofania ich wojsk z terytorium Czechosłowackiej Republiki Ludowej. Odcinamy się całkowicie od stanowiska I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki, kierownictwa KC PZPR oraz Rządu PRL i stwierdzamy, że jest to stanowisko ogółu pracowników Ministerstwa Spraw Zagranicznych zarówno partyjnych

jak i bezpartyjnych. Znając nastroje i stanowisko ogółu społeczeństwa polskiego jesteśmy przekonani, że reprezentujemy w tym piśmie i wyrażamy opinię wszystkich ludzi pracy w Polsce robotników, chłopów, inteligencji pracującej i młodzieży. Uważamy, że decyzja I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki oraz Kierownictwa Komitetu Centralnego PZPR i Rządu PRL współuczestniczenia z jednostkami wojsk Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich i Niemieckiej Republiki Demokratycznej w bezpośredniej, hańbiącej agresji dokonanej na Czechosłowackiej Republice Demokratycznej wyrządziła naszemu krajowi nieodwracalną w skutkach krzywdę w stosunkach bilateralnych oraz w opinii międzynarodowej. Przez nieumiejętne prowadzenie polityki przez I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułkę i grupę ludzi z najbliższego jego otoczenia, w tym roku na przestrzeni zaledwie pięciu miesięcy (od marca do sierpnia) dobre imię Polski dwukrotnie doznało bardzo poważnego uszczerbku w opinii światowej. Pierwszym przypadkiem było nieprzemyślane przez I Sekretarza oraz kierownictwo Komitetu Centralnego PZPR i Rządu PRL stanowisko i wystąpienie Władysława Gomułki w sprawie żydowskiej po wypadkach marcowych. Obecne, hańbiące posunięcie, związane z wypadkami w Czechosłowackiej Republice Ludowej upoważnia nas w imieniu całego społeczeństwa polskiego do wyrażenia votum nieufności I Sekretarzowi KC PZPR, kierownictwu Komitetu Centralnego PZPR i Rządowi PRL. Domagamy się natychmiastowego ustąpienia I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki i najbliższych ludzi z jego otoczenia i powołania na ich miejsce takich ludzi, którzy podołają zadaniom kierowania takim organizmem, jakim jest państwo. Nadmieniamy, że ustroj socjalistyczny, w którym żyjemy, jest naszym ustrojem. Pragniemy nadal żyć w tym ustroju i umacniać zdobycze ustroju socjalistycznego w przyjaźni ze Związkiem Socjalistycznym Republik Rad i innymi krajami na warunkach i prawach państwa suwerennego.

GRUPA PRACOWNIKÓW PARTYJNYCH I BEZPARTYJNYCH MINISTERSTWA
SPRAW ZAGRANICZNYCH

Słowniczek pojęć.

Władysław Gomułka – (1905–1982); z zawodu ślusarz; działacz komunistyczny i państwowy; stanowisko I sekretarza KC PZPR sprawował w latach 1956–1970
[<https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Gomułka-Władysław;3906616.html>]

Pytania do źródła.

Pytania dla uczniów szkoły podstawowej i uczniów szkoły średniej (poziom podstawowy):

1. Opisz liberalne zmiany jakie w ramach „Praskiej Wiosny” nastąpiły w Czechosłowacji.
2. W jaki sposób społeczeństwo polskie odniosło się do zbrojnej interwencji sił Układu Warszawskiego i jednostek Wojska Polskiego w Czechosłowacji?
3. Jakie zdanie na temat wydarzeń w Czechosłowacji mieli pracownicy Ministerstwa Spraw Zagranicznych PRL? Jak została przez nich potraktowana sprawa użycia polskich sił zbrojnych?
4. Czym Władysław Gomułka miał narazić dobre imię Polski?
5. Wojska których państw – poza Polską – wzięły udział w zbrojnej agresji na Czechosłowację?
6. Jakie były najważniejsze przejawy „odwilży październikowej” po objęciu funkcji I sekretarza KC PZPR przez Władysława Gomułkę w 1956 r.?
7. Wymień najważniejsze wątki kryzysu politycznego i społecznego w Polsce, jakie złożyły się na wypadki, które przeszły do historii jako „Marzec 1968”.

Pytania dla uczniów szkoły średniej (poziom rozszerzony): pytania dla poziomu podstawowego, a ponadto:

1. Jakie były główne cele powołania Układu Warszawskiego?
2. Czym była „Doktryna Breżniewa”?
3. Scharakteryzuj realia życia społecznego i kulturalnego PRL w latach 60. z uwzględnieniem specyfiki zmian wprowadzonych przez Władysława Gomułkę.
4. Wyjaśnij przyczyny zmian w polityce zagranicznej ZSRR po 1956 r.

Literatura pomocnicza:

Bankowicz M., *Zlikwidowane państwo. Ze studiów nad polityką Czechosłowacji*, Kraków 2003, s. 69–85.

Besier G., Stokłosa K., *Europa dyktatur. Nowa historia XX wieku*, tłum. J. Hashold, Warszawa 2009, s. 442–452.

Całopalny. Protest Ryszarda Siwca, wybór i oprac. A. Dębska, B. Kaliski, Warszawa 2013.

Judt T., *Powojnie. Historia Europy od roku 1945*, przeł. R. Bartołod, Poznań 2008, s. 513–526.

Kaczmarek R., *Historia Polski 1914–1989*, Warszawa 2010, s. 662–665.

Kościelak L., *Historia Słowacji*, Wrocław 2010, s. 394–416.

Olszewski W., *Świat po roku 1945*, cz. 2, Poznań 2000, s. 210–213.

Paczkowski A., *Pół wieku dziejów Polski*, Warszawa 2005, s. 249–250.

Wandycz P., *Wiek XX*, w: *Historia Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 1, red. J. Kłoczowski, Lublin 2000, s. 503–513.

Wokół Praskiej Wiosny. Polska i Czechosłowacja w 1968 roku, red. Ł. Kamiński, Warszawa 2004.

Najważniejsze cezury:

Opisywane przez źródło wydarzenia miały miejsce w 1968 r. W tym roku w Polsce doszło do zamieszek studenckich w Warszawie. Pod wpływem antysemickiej kampanii, z kraju wyjechały tysiące osób pochodzenia żydowskiego. Jak wyżej wspomniano, polskie wojsko wzięło udział w inwazji na Czechosłowację. Na świecie szerokim echem odbiły się wydarzenia „Praskiej Wiosny”. W Czadzie wybuchła wojna domowa, której skutkiem była obecność wojsk francuskich aż do 1986 r. Sama Francja także zmagiała się z kryzysem politycznym i falą strajków. Gwinea Równikowa uzyskała niepodległość. W Iraku doszło do zamachu stanu. Wpływy uzyskał Saddam Husajn. W USA miało miejsce zabójstwo Martina Luthera Kinga, słynnego działacza na rzecz zniesienia dyskryminacji rasowej i laureata Pokojowej Nagrody Nobla. W irlandzkim Ulsterze trwały walki między katolikami a protestantami.

Imię i nazwisko osoby opracowującej rekord: Karolina Maciaszek